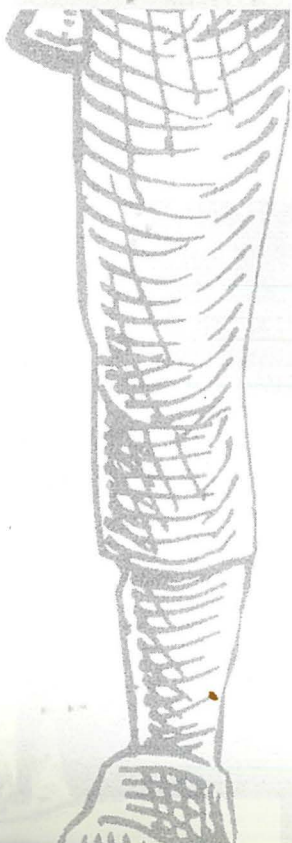

* Dr. George Mifsud-Chircop, professor de la Universitat de Malta. Estudiós de la cultura d'arrels ètniques. Ha publicat nombrosos assajos sobre manifestacions de cultura popular maltesa. És el secretari de l'associació internacional AREPO que aglutina els improvisadors de la mediterrània. El seu treball ha estat cabdal per a la recuperació de l'art improvisat oral de Malta.

IZ-ZAQQ

The maltese Bagpipe

IZ-ZAQQ, la xeremia maltesa

(notes del traductor entre claudàtors)

George Mifsud-Chircop* (Traducció de Pere Morey i Servera)

The Maltese bagpipe, known as iz-zaqq, is one of a good number of Maltese traditional instruments. It was traditionally played on Christmas night, Carnival, wedding celebrations, and simply for entertainment purposes. It is a rather crude-looking folk instrument carried beneath either arm. It is made up of an inflated large complete white or brown animal skin (excluding head) of a cat, dog, calf or goat, fur side up. However it is otherwise always complete with all four legs pointing upwards. The air supply is introduced into the bag through a very narrow pipe inserted into the left foreleg. The zaqq musician plays with both hands, left hand above right, on a double chanter or a two parallel chanter pipes (qimi/qwiemi) attached to the neck opening. The pipes have at least five finger-holes on the right and one on the left. Both pipes terminate in one single animal horn/bell (qarn).

The process for producing a Maltese bagpipe is quite complex. The late Cachia and two other informants have told me about is-sli_ (skinning) and l-inxif (drying): an unborn calf's skin is removed whole and taken from the neck down, turned inside out, and salt (mel_) or lime (_ir) is rubbed in. It is never cut and/or re sewn. The blowpipe (imserka) is made of cane (qasab) and tied into one of the forelegs. The chanter (saqqafa) is inserted directly in neck since its double back skin is firmly bound. Two reeds (bdiebet) are bound with with thread and tuned identically and set into the chanter pipes. The horn is simple, usually serrated at the wide end and normally embellished with decorative attachments.

Bagpipe players are normally accompanied by a tambourinist. As aptly commented by Anna Borg-Cardona in her study "The Maltese Bagpipe and Tambourine. 19th Century Iconography" (1999, 63), "the two primitive instruments were a natural synthesis of melody and rhythm and were probably handed down together as a duo from generations past." The late Toni Cachia "Il_ammarrun" of Naxxar, one of the few bagpipe players in contemporary Malta, remarked

La xeremia maltesa, coneguda com iz-zaqq, ["sac de Lgemecs" en català] és un dels nombrosos instruments tradicionals maltesos. Se tocava tradicionalment la Nit de Nadal, pel Carnaval, a celebracions de noces o simplement per entreteniment. Es tracta d'un instrument popular d'aspecte més aviat groller que es porta davall d'un braç. És blanca o bruna i es fa amb la pell tota sencera -excepte el cap d'un animal: ca, moix, vedell o cabra, amb el pèl cap a fora, inflada amb les quatre potes cap amunt. L'aire s'introdueix dins del bot, odre o sarró mitjançant una canyeta estreta inserida dins de la pota davantera esquerra. El sonador de zaqq toca amb les dues mans, amb l'esquerra més amunt que la dreta, un grall [gralla o xeremia] simple o doble (qimi/qwiemi) fixat a l'obertura del coll. El grall té com a mínim cinc forats a la dreta i un a l'esquerra. [el mallorquí en té set]. Els dos gralls acaben en una banya d'animal (qarn) [corn].

El procés de producció d'una xeremia maltesa és prou complex. El difunt Sr. Cachia i dos altres informadors m'han explicat el procés d'escorxar (is-sli_) i assecar: es retira la pell sencera d'un vedell nonat des del coll; se gira de dedins cap a defora i es frega amb sal (mel_) o fang (_ir). La pell mai no se talla ni se cus [si no que, aprofitant la seva elasticitat, es va girant cap a defora com un mitjó mentre es va separant el tel amb molta cura.]

El tudell o bufador (imserka) es fa amb una canya i es lliga a una de les potes de davant. El grall (saqqafa) s'insereix directament al coll de l'animal, amb la pell doblegada i fermament lligada. Se fermen amb fil dues fulles primes de canya (bdiebet) que formen l'inxa o llengüeta que produeix el so. S'afinen les dues a l'uníson i es fiquen dins dels tubs del grall. Les banyes a l'extrem solen estar serrades a la base i normalment van ornades amb motius decoratius.

Els xeremiers solen tocar normalment acompanyats per un tamboriner. Tal com va dir encertadament Anna Borg-Cardona al seu estudi "La xeremia maltesa i el tamborí. Iconografia del segle XIX" (1999,

Actuació de Joe U John i el seu grup en motiu d'una festa tradicional a Malta.

to the undersigned that in the past the better performer of the two was the tambourinist and the bagpipe player simply accompanied him. (Personal communication 2002). Today the discourse has been reversed – the tanbur accompanies the "aqq. The Maltese drum or tanbur is traditionally single-headed, very large and the player holds it vertically at chest level by the left arm from beneath and is supported by the shoulder and the horizontally extended forearm. He is expected to strike repeatedly by the right hand the tanbur at the outer edges very close to the frame with his fingertips whilst twisting and swaying gracefully around and contorting his body to the music and also striking the instrument off the head, elbows, knees, chin and other parts of the anatomy, including buttocks. This reminds one of George P. Badger's (1838: 83) comments when describing the Maltese bagpipe discourse in 1838:

This instrument is generally accompanied by a tambourine and a dancing company who move their bodies in graceful evolutions or ridiculous gestures to the sound of the duet.

Could the present gesticulations of the tambourine player be a residue of the dancing company mentioned by Badger?

The friction drum ("av"ava/rabbaba) is also an accompanying instrument to the Maltese bagpipe. It is never played solo. It is made out of a cask or patalott covered with goatskin or cat skin. A cane with decked ribands (_miemem) is attached to the centre. The cane is rhythmically rubbed with a moistened hand producing a hoarse sound.

Until recently the Maltese bagpipe was on the verge of dying out. Partridge and Jeal (1977: 137) have remarked less than forty years ago that "the future outlook for the "aqq is bleak. It would seem that this paper must serve as an epitaph, for ... it would appear that extinction is inevitable." However, through the cultural environment created by the Malta National Folk Singing Festival organized by the undersigned since 1998 a fertile ground was created

63) "Els dos instruments primitius eren una síntesi natural de melodia i ritme i possiblement s'han emprat a duo des de fa generacions". El difunt Toni Cachia "Il_ammarrun" de Naxxar, un dels pocs xeremiers a la Malta contemporània, li féu notar a l'autor que antigament el millor tocador dels dos era el tamboriner, i el xeremier simplement l'acompanyava (comunicació personal 2002)

Avui el discurs és l'invers: el tanbur acompanya el "aqq. El tambor maltès és tradicionalment d'un sol cap, molt gros i el tamboriner el porta vertical a l'alçada del pit amb la mà esquerra que el subjecta des de baix i el sosté amb l'espatla i l'avantbraç estès en horitzontal. Ha de copejar repetidament el tanbur amb la mà dreta la pell molt a prop de la voreta amb les puntes dels dits mentre es retorça i gronxa graciosament, movent el seu cos seguint la música i copejant també l'instrument amb el cap, colzes, genolls i altres parts de la seva anatomia, fins i tot les anques. Això ens recorda un dels comentaris de George P. Badger (1838: 83) quan descrivia la xeremia maltesa el 1838:

Aquest instrument s'acompanya generalment per un tamborí i una companyia de balladors que mouen els seus cossos en evolucions gracioses o gesticulacions ridícules al so del duet.

Podrien ser els bots i xecalines actuals del tamboriner un residu de la companyia de balladors que esmentà Badger?

La ximbomba ("av"ava / rabbaba) és un altre instrument que també acompanya la xeremia maltesa i mai no es toca sol. Se fa amb un cilindre de fusta [patalott; en català, riscla] tapat amb una pell de cabra o de moix. Al centre s'insereix una canya ornada amb cintes (_miemem). La canya es frega rítmicament amb la mà humida i produeix un so ronc. [La ximbomba que vaig veure a Malta durant l'ambaixada amb l'OCB de fa uns anys també tenia uns travessers amb platerets].

Fins fa poc la xeremia maltesa estava a punt de desaparèixer. Partridge i Jeal (1977: 137) anotaren fa

Other instruments include the drum (it-tanbur), the fife (il-flejguta), the mouth organ (l-orgni tal-halq), the friction drum (i - av ava; also known as ir-rabbaba), and a kind of Jew's harp (il-bijambò). See, G. Mifsud-Chircop, "Ghana. Una tradizione maltese sempre viva," Avidi Lumi, Palermo, 3/6, 1999, p. 38.

J. K. Partridge and Frank Jeal, "The Maltese "aqq," Galpin Society Journal, vol. 30, 1977, p. 115, suggest that "... there appears to have existed in the Maltese Islands two forms of bagpipe. In addition to the aqq which survives to the present day there existed a simpler counterpart, consisting of a bag with a single chanter pipe, and bell, and called a qrajna. This word is a diminutive of qam, the word for horn."

(Vegi's traducció al català a la pàgina següent)

for initiatives. The challenge was taken by *u* Gatt of *ejtun* and through his lengthy conversations with *il_ammarrun* he reconstructed what seemed to be a definite end to the bagpipe. It was only last year during the seventh edition of the Folk Festival that a

new Maltese bagpipe player was discovered by the undersigned and convinced to participate accordingly with his brother who played on the *tanbur*. After all Partridge and Jeal (1977: 137) were right when in their last sentence of their research they concluded "The Maltese bagpipe may yet have a future."

menys de quaranta anys que "la previsió futura per al *aqq* és preocupant. Hom podria dir que aquest treball podria servir com el seu epitafi, perquè sembla que la seva extinció és inevitable". De tota manera, i per entremig de l'entorn cultural creat per al Festival Nacional de la Cançó de Malta organitzat per l'autor des de 1998 es va crear un sol fèrtil per a iniciatives d'aquest tipus. El testimoni va ser recollit per *u* Gatt de [la ciutat de] *ejtun* i mitjançant llargues converses amb [el vell xeremier ja desaparegut] *il_ammarrun* va redreçar el que semblava ser la fi definitiva de la xeremia.

No va ser fins l'any passat, durant la setena edició del Festival Folklòric que l'autor va descobrir un nou sonador de xeremia maltesa i el va convèncer per prendre-hi part juntament amb el seu germà, que toca el *tanbur*. Sembla que després de tot tenien raó Partridge i Jeal (1977: 137) quan a la darrera frase del seu estudi conclouien que "potser que la xeremia maltesa encara tingui un futur".

(Volem agrair a Pep Toni Rubio la seva ajuda en identificar la terminologia de les parts de la xeremia mallorquina).

Bibliography

Badger, G. P. *Description of Malta and Gozo*. Malta, 1838.

Borg-Cardona, A. "The Maltese Bagpipe and Tambourine. 19th Century Iconography," *Treasures of Malta*, Malta: Fondazzjoni Patrimonju Malti, 1999, 5/3, 57-63.

———. *A Musical Legacy. Malta-Related Music Found in Foreign Libraries*. Malta, 2002.

———. "Maltese Friction Drum," *Journal of the American Musical Instrument Society*, 28, 2002, 174-210.

Cassar-Pullicino, J. "Song and Dance in Malta and Gozo," *Journal of the English Folk Dance and Song Society*, 5/1, 1961, 63-71.

Cassar-Pullicino, J. and C. Camilleri. *Maltese Oral Poetry and Folk Music*. Malta, 1998.

Gatt, *u* i. "L-Istrumenti Folkloristi i Maltin," *Programm tal-Festa ta' San Nikola - unju 1999*, Si *iewi* Festival Brass Band and Social Club, Malta, 1999, 131-144.

Mifsud-Chircop, *.* "G *ana*. Una tradizione maltese sempre viva," *Avidi Lumi*, Palermo, 3/6, 1999, 35-40.

Partridge, J. K. and F. Jeal. "The Maltese *aqq*," *Galpin Society Journal*, 30, 1977, 112-144.

I' *AAQ* - La xeremia maltesa

Hi ha altres instruments, com ara el *tanbur* (it-*tanbur*), el flabiol (il-*flejguta*), l'harmònica o orgue de boca (il-*orgni tal-halq*), la ximbomba (i-*avava*; també coneguda com *ir-rabbaba*), i una mena de *birimbao* (il-*bijambò*). Vegeu G. Mifsud-Chircop, "Ghana. Una tradizione maltese sempre viva," *Avidi Lumi*, Palermo, 3/6, 1999, p. 38.

J. K. Partridge i Frank Jeal, "The Maltese *aqq*," *Galpin Society Journal*, vol. 30, 1977, p. 115, sugereixen que "... sembla que han existit dues castes de xeremia a les Illes Malteses. A més del *aqq* que encara sobreviu hi havia un altre tipus més simple, que consistia en un sarró amb una sola gralla amb campana o banya, dita *qrajna*. Aquest mot és un diminutiu de *qam*, que significa com, banya."

La informació sobre la xeremia maltesa que s'ha reproduït prové d'uns paràgrafs que en fan referència, extrets del capítol "Música", redactat per Josep Vella, que forma part del llibre "Malta, Identitat i Cultura", coordinat per Henry Frenco i Olivier Friggieri i traduït per Pere Morey i Servera. El llibre esmentat es troba en procés de publicació.

"... voldria fer una referència especial a la xeremia maltesa o *aqq*. De totes les variants de xeremies trobades en tot el món la maltesa sembla ser l'única feta amb una pell de ca inflada, que s'aguanta sota el braç esquerre amb les potes de l'animal cap amunt. També té el broc habitual pel qual s'infla l'odre i una canya amb forats que produeix les notes.

Al *Galpin Society Journal* publicat al Regne Unit el 1977, J. F. Partridge i F. Jeal estudien la xeremia maltesa des del punt de vista musical, sociològic i etnològic, i mantenen que sembla tenir poques afinitats amb la *zampogna* italiana o la *cornamusa* siciliana, que són les nostres fonts d'influència principals, sinó que apunten més tost cap a una influència de l'Egeu.

La peculiaritat de la xeremia maltesa és que, a diferència de la majoria de les altres, encara se sembla d'una manera alarmant a l'animal amb la pell del qual és feta, la qual cosa li dona una certa semblança amb la *zakra* o xeremia turca.